

TURVALLISUUDEN MONINAISUUS GREEN CARE -TOIMINNASSA

Kiinnostus Green Care -palveluita kohtaan on voimakkaasti lisääntynyt viime vuosina. Green Care -palvelut ovat toimintaa, jossa terveyttä ja hyvinvointia edistetään luontoa ja luontolähtöisiä menetelmiä käyttäen. Toiminnan laajenemisen myötä on syntynyt tarve arvioida Green Care -palvelujen laatua. Palvelujen laadun arvioinnissa varmistetaan, että Green Care -toiminta on asiakaslähtöistä, vastuullista ja tavoitteellista. Lisäksi tarkastellaan, että toiminnassa on huomioitu ympäristö ja mahdollisesti mukana olevien eläinten hyvinvointi sekä palvelun turvallisuus. (Green Care Finland ry. 2020, Ilmarinen & Salonen 2019, Salonen ym. 2020.)

Tässä keskustelun avauksessa kirjoittajat, eli Green Care -laatulautakunnan jäsenet, jäsensivät turvallisuuden eri tasoja ja nostavat esille turvallisuuteen liittyvää moninaisuutta Green Care -palveluissa. Toivomme, että turvallisuuteen liittyvien näkökulmien avaaminen auttaa Green Care -toimijoita hahmottamaan ja arvioimaan palveluidensa turvallisuutta eri näkökulmista – näin myös mahdollisten turvallisuusriskien ennakoiminen ja välttäminen helpottuu, mikä lisää palveluiden laatua. Toivon mukaan voimme myös hälventää mielikuvia luontolähtöisten menetelmien (mm. metsässä liikkumisen) riskeistä osana kasvatusta ja sosiaali- ja terveysalan käytäntöjä. Havaintojemme mukaan

nimittäin myös ammattilaisten keskuudessa elää edelleen virheellisiä käsityksiä turvallisuusriskeistä, jotka liittyvät esimerkiksi luontoympäristön käyttöön terapiatyössä. Tällöin ajatellaan, että esimerkiksi salassapitovelvollisuutta ei voisi toteuttaa muualla kuin suljettujen ovien ja verhottujen ikkunoiden takana vastaanottotiloissa.

Turvallisuudella Green Care -laatutyössä tarkoitetaan asiakkaan fyysistä sekä psyykkistä ja sosiaalista turvallisuutta. Turvallisuuden nelikentässä (taulukko 1) on kuvattu, mitä fyysinen sekä psyykinen ja sosiaalinen turvallisuus tarkoittavat fyysisen ympäristön (luontoympäristön, eläinten ja rakennetun ympäristön) sekä sosiaalisen ympäristön (ihmissuhteiden eli henkilökunnan, ohjaajan ja ryhmän) näkökulmasta. Käsillä olevassa kirjoituksessa keskitymme erityisesti psyykkiseen ja sosiaaliseen turvallisuuteen, koska nämä puolet turvallisuudesta ovat olleet keskustelussa Green Care -laadusta toistaiseksi vähemmällä huomiolla.

Laadukas Green Care -toiminta edellyttää ennakoivaa turvallisuussuunnittelua esimerkiksi silloin, kun toimitaan etäällä asumuksesta olevissa luontokohteissa tai eläinten kanssa. Näin varmistetaan fyysinen turvallisuus rakennetussa ja luonnon ympäristössä (Turvallisuus- ja kemikaalivirasto 2020). Sosiaalisen ympäristön näkökulmasta taas on

Taulukko 1. Turvallisuuden nelikenttä Green Care -toiminnassa.

	1. FYYSINEN YMPÄRISTÖ (LUONTOYMPÄRISTÖ/ELÄIMET JA RAKENNETTU YMPÄRISTÖ)	2. SOSIAALINEN YMPÄRISTÖ (IHMISSUHTEET: HENKILÖKUNTA, OHJAAJA, RYHMÄ)
A Fyysinen turvallisuus	Riskit: esim. eksyminen, tapaturmat Green Care -palvelussa on tärkeää: – Huolehtia fyysisestä turvallisuudesta: esimerkiksi etäällä asumuksista olevissa luontokohteissa tai eläinten kanssa toimiessa edellytetään ennakoivaa turvallisuussuunnittelua (ks. Tukesin www-sivut).	Riskit: esim. puutteet henkilökunnan mitoituksessa Green Care -palvelussa on tärkeää: – Huolehtia, että on riittävästi henkilökuntaa, jolla on myös tarvittava GC-koulutus. – Ympäristö mahdollistaa eri vuorovaikutuksen muodot (luontoyhteyden, yksilö- ja ryhmätyöskentelyn ohjaaminen).
B Psyykinen ja sosiaalinen turvallisuus	Riskit: esim. luontoon tai ilmastonmuutokseen liittyvät pelot Green Care -palvelussa on tärkeää: – Asiakkaiden mahdollisten pelkojen huomioiminen, vaikka kyseessä olisivatkin esim. irratiionaaliset pelot tai globaali ilmastonmuutos. – Huolehtia psyykkisestä turvallisuudesta silloinkin, kun pyritään laajentamaan totuttuja kokemisen tapoja (ns. mukavuusaluetta); ohjaaja ammattitaitonsa pohjalta arvioi voiko lähteä turvallisesti altistamaan pelolle. – Tutkimusten mukaan mm. sosiaalinen tuki (ohjaaja + ryhmä) vähentää ja lievittää pelkoja. – Mahdollisista riskeistä kertominen sekä ohjeet hätätilanteissa toimimisen varalle.	Riskit: esim. turvaton ilmapiiri tai epäluottamusta ohjausta tai ryhmää kohtaan Green Care -palvelussa on tärkeää: – Ammattitaitoinen ohjaus, joka tarkoittaa mm. seuraavaa: – Sallivan, turvallisen, tasa-arvoisen ja kunnioittavan ilmapiirin luominen sekä turvallisuuden tunteen ylläpitäminen toiminnassa (ohjaajan saatavilla olo) ja jo suunnitteluvaiheessa (esim. erityistarpeet kommunikoinnissa) – Osallisuuden kokemuksen (mm. vaikutusmahdollisuudet) ja itsemääräämisoikeuden mahdollistaminen henkilön yksilölliset tarpeet huomioiden. – Luottamuksellinen yhteydenpito asiakkaan ja hänen tukiverkostonsa kanssa (esim. salassapitovelvollisuus). – Suunnitelma, miten toimitaan, jos turvallisuuden tunne ei toteudu.

tärkeää huolehtia esimerkiksi työntekijöiden riittävästä määrästä. Green Care -palvelussa tämä tarkoittaa myös riittävää määrää sellaista henkilökuntaa, jolla on Green Care -koulutus. Green Care -osaaminen varmistaa, että henkilökunnalla on tiedot ja taidot ohjata osallistujaa luontoyhteyteen, sosiaalisen vuorovaikutuksen lisäksi.

Psyykinen ja sosiaalinen turvallisuus tarkoittaa kokemusta turvallisuudesta. Fyysinen ympäristö, esimerkiksi metsä, saattaa pelottaa osallistujaa, vaikka todellista uhkaa, esimerkiksi vaarallisia hämähäkkejä, ei välttämättä luonnossa olisikaan. Tutkimuksessa on tullut esille, että luontointerventioiden avulla luontoon liittyvät kielteiset tunteet, kuten luontopelot, vähenevät tai poistuvat kokonaan (Salonen ym. 2020). Tulosten mukaan erityisesti ristiriitaisesti luontoa kokevat, joilla luonto herättää elpymisen lisäksi myös kielteisiä tunteita, hyötyvät heille suunnatuista luontointerventioista. Heillä esimerkiksi luontoon liittyvät kielteiset tunteet ja ulkoiluun liittyvät esteet vähenevät.

Toisaalta myös globaalit ympäristöuhat – ilmastonmuutos ja luonnon monimuotoisuuden väheneminen – voivat aiheuttaa

huolta, ahdistusta tai pelkoa henkilökohtaisella tasolla. Tämän lisäksi Green Care -toiminnassa voi olla tekijöitä, jotka tuottavat osallistujassa huolen kokemuksia, esimerkiksi hoivamaatilojen tehotuotannossa olevat eläimet (Salonen ym. 2020). Laadukkaassa Green Care -toiminnassa asiakkaan ympäristöön tai elämiin liittyvät kielteiset tunteet on syytä huomioida ja tarjota mahdollisuuksia niiden käsittelyyn.

Turvallisuuden tunne voi heikentyä muun muassa vähäisen luottamuksen tai ohjauksessa ilmenevän epäkunnioittavan suhtautumisen takia. Sosiaalisen ympäristön eli ihmissuhteiden näkökulmasta psyykinen ja sosiaalinen turvallisuus tarkoittaakin luottamuksellista, sallivaa, tasa-arvoista ja kunnioittavaa ilmapiiriä ja arvostavaa suhtautumista asiakkaaseen toiminnan jokaisessa vaiheessa. Tällöin ammattimaisen ohjauksen merkitys on erityisen tärkeää.

Mikäli kyseessä on sosiaali- ja terveysalan palvelu, salassapitoasiat ovat tärkeitä seikkoja ottaa huomioon. Suomen Psykologiliitto (suullinen tiedonanto 11.11.2016) selvitti yhdessä eko- ja ympäristöpsykologian työryhmän kanssa sosiaali- ja terveysminis-

teriön kantaa siihen, onko terveydenhuollon ammattilaisen mahdollista olla asiakkaan kanssa muualla kuin vastaanotolla. Ministeriön kanta oli seuraava: ”Terveydenhuollon ammattihenkilö voi työskennellä asiakkaan kanssa myös muualla kuin vastaanotolla, mikäli päätös siitä perustuu asiakkaan ja työntekijän yhteisymmärrykseen ja sopimukseen. Oleellista on, että asiakkaan kanssa ensin keskustellaan täysin avoimesti siitä, että muualla tapaamisessa on se riski, että asiakkuus tulee ilmi. Jos asiakas hyväksyy sen, voidaan tavata muualla.”

Psyykinen ja sosiaalinen turvallisuus ihmissuhteissa tarkoittaa myös sitä, että ohjauksessa otetaan huomioon asiakkaiden tarpeet ja mahdollistetaan osallisuutta. Green Care -palvelussa osallisuus voi olla myös yhteyden tunnetta itselle merkitykselliseen luontokohteeseen sekä mahdollisuuksia vaikuttaa luontointervention valintaan ja tapahtumien kulkuun. Osallisuuden eri muotoja on tärkeää kunnioittaa, jolloin luotamuksen tunne mahdollistuu ja vahvistuu.

Turvallisuuden nelikenttä -taulukko kehitettiin alun perin Green Care -laatulautakunnan omaan käyttöön, mutta nelikentän avulla erilaisia luontointerventioita hyödyntävät Green Care -toimijat voivat myös itse arvioida toimintansa turvallisuutta ja mahdollisuuksia luontointerventioiden käyttöönotolle ja niiden kehittämiseksi. On oletettavaa, että fyysisen ympäristön uhat fyysiselle turvallisuudelle (esimerkiksi liukkailla kallioilla kaatuminen) ovat toimijoille tutumpia kuin näkökulmat psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Ehdotammekin, että esimerkiksi luontopelkoihin tai ilmastoahdistukseen suhtauduttaisiin samalla tavalla kuin sosiaali- ja terveysalalla suhtaudutaan rajoitaviin sosiaalisiin pelkoihin. Eihän rajoittavia sosiaalisia pelkojakaan jätetä hoitamatta terveydenhuollossa ajatellen, että ihmissuhteet eivät vain sovi sosiaalisista peloista kärsivälle henkilölle. Emme myöskään ajattele sosiaalisten pelkojen olevan este turvallisten ja eheyttävien ihmissuhteiden luomiselle nykyisydessä, vaan hoidossa myös altistetaan ja kannustetaan turvallisesti ihmissuhteille. Samalla tavalla olisi tärkeää myös kielteisten luonto- ja ympäristökokemusten osalta käsi-

tellä niitä ja altistaa osallistujaa turvallisesti luontoyhteyden kokemuksiin. Parhaimmillaan luontointerventiossa mahdollistetaan turvallista ja hyvinvointia tukevaa yhteyden tunnetta sekä ihmisiin että luontoon tavalta, jolla kunnioitetaan myös ympäristön ja eläinten hyvinvointia.

Kirsi Salonen, PsT, psykologi, psykoterapeutti, tutkijatohtori, Tampereen yliopisto, psykologia, Psykologipalvelut Hyvän MielenTila

Johanna Hirvonen, FT, YTM, yliopettaja, Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Katja Ilmarinen, FT, KtM, erikoistutkija, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Jane-Veera Paakkolanvaara, PsM, psykologi, projektitutkija, Jyväskylän yliopisto, psykologian laitos, ammatinharjoittaja

Teemu Peuraniemi, fysioterapeutti, AMO (ammattillinen opettaja), terapiapalveluiden päällikkö, Attendo terapia Oy

Suvi Saarinen, sosionomi, psykiatrisen yksikön johtaja, Jst Solum Oy

Lähteet

- Green Care Finland ry (2020) Green Care Finland ry:n verkkosivut. Haettu 13.10.2020 osoitteesta: <http://www.gcfinland.fi/palveluntuottajat/palvelut/>
- Ilmarinen K, Salonen K (2019) Näkökulmia laadukkaaseen Green Care -palveluun. Teoksessa M Ylilauri, A Yli-Viikari (toim.) Kohti luonnollista hyvinvointia. Näkökulmia luontoperustaisen toiminnan kehittämiseen. Levón-instituutin julkaisuja 143. Vaasan yliopisto, 201–209. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-476-861-0>
- Salonen K, Hyvönen K, Korpela K, Saranpää H, Nieminen J, Muotka J (2020) Luonnosta Virtaa -interventio: osallistujien kokemukset ja tunnetilan muutokset. *Psykologia* 1, 25–42.
- Turvallisuus- ja kemikaalivirasto (2020) Turvallisuusasiakirjan laatiminen ja täyttäminen. Haettu 15.10.2020 osoitteesta: <https://tukes.fi/tuotteet-ja-palvelut/kuluttajille-tarjottavat-palvelut/palveluntarjoajan-velvollisuudet/turvallisuus-asiakirja#907df098>